

1. Bölüm

İslamiyet Öncesi Türk Tarihi

Türk Adının Anlamı	1
Türklerin Ana Yurdu	1
Orta Asya Türk Göçlerinin Sebepleri ve Sonuçları	2
Orta Asya ve Avrupa'da Kurulan İlk Türk Devletleri	2
İslamiyet Öncesi Türk Devletleri'nde Kültür ve Uygarlık	9
Çözümlü Test	16
Cevaplı Test	19

2. Bölüm

Türk - İslam Tarihi

Türklerin İslamiyet'i Kabulü	22
İlk Türk - İslam Devletleri	23
Mısır'da Kurulan Türk Devletleri	27
İlk Türk - İslam Devletlerinde Kültür ve Uygarlık	28
Çözümlü Test	38
Cevaplı Test	43

3. Bölüm

Yerleşme ve Devletleşme Sürecinde Selçuklu Türkiyesi

Anadolu'da Türkler	46
Anadolu'da Kurulan I. Dönem Türk Beylikler	47
Türkiye (Anadolu) Selçuklu Devleti	48
Kösedağ Savaşı'ndan Sonra Anadolu'da Kurulan II. Türk Beylikleri	51
Haçlı Seferleri	52
Orta Asya ve Yakın Doğu'da Kurulan Devletler	53
Türkiye Selçuklu Devleti ve Beylikler Dönemi'nde Kültür ve Uygarlık	55
Çözümlü Test	62
Cevaplı Test	67

4. Bölüm

Osmanlı Tarihi

Kuruluş Dönemi (Beylikten Devlete Osmanlı Devleti) (1299 - 1453)	70
Yükselme Dönemi (Dünya Gücü: Osmanlı Devleti) (1453 - 1579)	74
Çözümlü Test	80
Cevaplı Test	85

5. Bölüm

Osmanlıda Kültür ve Uygarlık

Osmanlıda Devlet Anlayışı	88
Çözümlü Test	113
Cevaplı Test	117

6. Bölüm

Osmanlıda Yenileşme ve Demokratikleşme Hareketleri

Duraklama Dönemi (Arayış Yılları) (1579 - 1699)	120
Gerileme Dönemi (XVIII. Yüzyıl) (1699 - 1792)	126
Dağılma Dönemi (En Uzun Yüzyıl) (XIX. Yüzyıl)	133
Çözümlü Test	148
Cevaplı Test	153

7. Bölüm

Avrupa'da Yaşanan Gelişmeler ve Bu Gelişmelerin Türk - İslam Dünyasına Etkileri

Orta Çağ'da Avrupa	157
Yeni Çağ'da Avrupa	158
Yakın Çağ'da Avrupa	162
Çözümlü Test	165
Cevaplı Test	170

8. Bölüm

XX. Yüzyılda Osmanlı Devleti

Trablusgarp Savaşı (1911 – 1912)	172
Balkan Savaşları (1912 - 1913).....	173
I. Dünya Savaşı (1914-1918)	175
Mondros Ateşkes Anlaşması (30 Ekim 1918)	182
İzmir'in İşgali ve Kuvayimilliyeye	186
Çözümlü Test.....	189
Cevaplı Test	196

9 . Bölüm

Millî Mücadele Hazırlık Dönemi

Genelgeler ve Kongreler Dönemi.....	200
I. TBMM Dönemi	209
Çözümlü Test.....	216
Cevaplı Test	222

10 . Bölüm

Millî Mücadele Muharebeler ve Antlaşmalar Dönemi

Kurtuluş Savaşı'nda Cepheleler	225
Lozan Konferansı ve Lozan Barış Antlaşması	237
Çözümlü Test.....	240
Cevaplı Test	243

11. Bölüm

Atatürk İlke ve İnkılapları Atatürk Dönemi İş Politika Gelişmeleri

II. Türkiye Büyük Millet Meclisi Dönemi.....	246
İnkılap Kavramı.....	246
Siyasi Alanda Yapılan İnkılaplar	246
Hukuk Alanında Yapılan İnkılaplar	253
Eğitim ve Kültür Alanında Yapılan İnkılaplar	254
Sosyal Alanda Yapılan İnkılaplar.....	258
Ekonomi Alanında Yapılan İnkılaplar.....	260
Sağlık Alanı ve Sosyal Alandaki Gelişmeler.....	263
Atatürk İlkeleri.....	263
Çözümlü Test.....	267
Cevaplı Test	273

12. Bölüm

Atatürk Dönemi Türk Dış Politikası

Türk Dış Politikasının Temel İlkeleri.....	277
1923 -1932 Arası Türk Dış Politikası.....	277
1932 - 1939 Arası Türk Dış Politikası.....	280
Çözümlü Test.....	283
Cevaplı Test	286

13. Bölüm

Çağdaş Türk ve Dünya Tarihi

İki Küresel Savaş Arasında Dünya.....	288
II. Dünya Savaşı.....	295
Soğuk Savaş Dönemi	304
Yumuşama (Detant) Dönemi ve Sonrası.....	315
Küreselleşen Dünya.....	331
Çözümlü Test.....	351
Cevaplı Test	359

1. BÖLÜM

İSLAMİYET ÖNCESİ TÜRK TARİHİ

TÜRKADININ ANLAMI

- Avrasya'da Türkleri araştıran bilim insanları, bu ezeli milletin adının anlamı konusunda, tarihin çeşitli dönemlerinde ve kaynaklarında farklı anlamlara rastlamışlardır.

Türk adı;

- ◆ Çin kaynaklarında "miğfer"
- ◆ Uygur metinlerinde "güç, kuvvet"
- ◆ Kaşgarlı Mahmut'un "*Divanü Lugâti't Türk*" eserinde "olgunluk çağı",
- ◆ Ziya Gökalp'in eserlerinde "törelî, kanun, nizam sahibi",
- ◆ A. Wambery'e göre "türemek, çoğalmak",
- ◆ G. Doerfer'e göre; "Devlete bağlı halk",
- ◆ Barthold'a göre, "Birlik kazanmış halk",
- ◆ Herodot'a göre; "Deniz kıyısında oturan adam" anlamlarına gelmektedir.
- 1911'de bulunan eski bir Türkçe metinden, Türk kelimesinin yaygın olarak "güç, kuvvet" anlamında kullandığı anlaşılmaktadır.
- "Türk" kelimesini ilk defa siyasi ad olarak kullanan devlet, Kök Türkler olmuştur.
- Türk adından ilk kez bahseden kaynak ise Çin yıllıklarıdır. VIII. yüzyıldan itibaren Bizans, İran ve Arap kaynaklarında Türk kelimesine yer verilmiştir.

Coğrafi olarak Türkiye adı;

- Türklerin yaşadığı yer anlamına gelmektedir.
- Türkiye adı ilk defa VI. yüzyılda Bizans kaynaklarında Türklerin ana vatanı Orta Asya için,
- IX. ve X. yüzyıllarda Bizans kaynaklarında Volga'dan Orta Avrupa'ya kadar uzanan saha için,
- XI. ve XIII. yüzyıllarda Memlûklerin hâkim olduğu Mısır ve Suriye için,
- XII. yüzyıldan sonra ise Anadolu'yu ifade etmek için kullanılmıştır.

Not

Avrasya; Asya ve Avrupa kıtalarının büyük bir bölümünü içine alan Türkler, Moğollar, Çinliler ve Slavların yaşadığı coğrafyaya verilen addir.

TÜRKLERİN ANA YURDU

- Türklerin ana yurdu Orta Asya'dır.
- Orta Asya, doğuda, Kingan Dağları; batıda, Hazar Denizi; güneyde Hindikuş ve Karanlık dağları; kuzeyde Altay Dağları ve Baykal Gölü ile çevrili olan bölgedir.
- Orta Asya, denizden uzak karasal bir iklime sahiptir. Bölge yüksek düzlükler, dağlar ve ağaçsız steplerle kaplıdır. Bu etkenler Türklerin göçebe bir hayat sürmelerinde ve hayvancılık ile uğraşmalarında etkili olmuştur.

Ana Yurtta Görülen Kültür Merkezleri

Anav:

- Türkmenistan'ın başkenti Aşkabat çevresinde bulunur.
- Türk kültürünün önemli bir unsuru olan "at" ilk kez bu kültürde görülmüştür.
- Orta Asya'nın en eski kültür merkezidir.

Afanesyev:

- Altay - Sayan Dağları çevresinde Minusinsk'te bulunur.
- Türklere ait en eski kültür merkezi olarak kabul edilir.
- Konargöçer bir yaşam sürdürülmüştür.
- Taşınabilir sanat eserleri ve madenden eşyalar bulunmuştur.

Andronova:

- Yenisey dolaylarında bulunur.
- Kültür, geniş bir alanda etkili olmuştur.
- Türklerin ataları tarafından meydana getirilmiştir.

Karasuk:

- Karasuk Nehri (Kırgızistan) civarında bulunur.
- Bu kültürde; demir madeni, birçok bölgeye göre daha erken işlenmeye başlamıştır.
- Tekerlekli, üstü çadırlarla örtülü arabalar kullanılmıştır.
- Atlı göçebe kültürün Orta Asya'ya yayılmasını sağlamıştır.

Tagar:

- Abakan bölgesinde bulunur.
- Kültür mensuplarına "Altaylılar" da denir.
- Türk kültürünün en gelişmiş ve sentezlenmiş halidir.

ORTA ASYA TÜRK GÖÇLERİNİN SEBEPLERİ VE SONUÇLARI

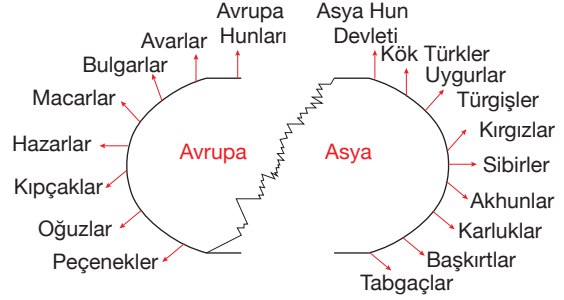
Sebepleri

- İklim koşullarının değişmesi
- Kuraklık
- Hayvan hastalıkları ve otlakların daralması
- Salgın hastalıklar
- Nüfus artışı
- Üretimin, tüketimi karşılayamaması
- Boylar arasındaki mücadele
- Dış baskılar
- Cihan hâkimiyeti düşüncesi
- Özgür ve bağımsız yaşama isteği

Sonuçları

- Türkler, dünyanın farklı bölgelerine yayılmışlar ve bu durum Türk tarihinin bir bütün olarak incelenmesini zorlaştırmıştır.
- Göçler sayesinde, Türk kültürü Avrupa, Afrika ve Asya'ya yayılmıştır.
- Türkler gittikleri yerlerdeki topluları devlet ve askerî teşkilat gibi alanlarda etkilemişlerdir.
- Geniş bir coğrafya'ya yayılan Türkler, pek çok Türk devleti kurmuştur. Bu durum teşkilatçı yapılarının göstergesidir.
- Türklerin farklı bölgelerde devlet kurlmaları Türkler arasında dini ve kültürel farklılıklar oluşturmuştur.
- Anadolu'ya yönelen Türk boyları İslamiyet'i kabul ederek büyük ve güçlü Türk devletleri kurmuşlardır.
- Avrupa'ya göç eden bazı Türk boyları ise Hristiyanlığı kabul ederek millî benliklerini kaybetmişlerdir.

ORTA ASYA VE AVRUPA'DA KURULAN İLK TÜRK DEVLETLERİ

Not

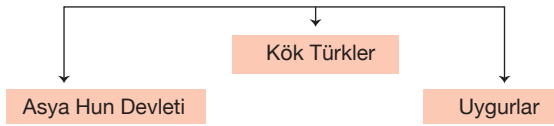
- Avarlar ve Hunlar hem Asya'da hem de Avrupa'da varlıklarını sürdürmüşlerdir.
- İskitler bir Türk devleti olarak değil içinde Türk topluluklarını barındıran bir devlet olarak kabul edilir.
- Avrupa'ya giden Oğuzlar ve Peçenekler devletleşmemişlerdir.

İskitler (Sakalar)

- Orta Asya kökenli atlı göçebe Türk toplulukları tarafından kurulmuştur.
- Kırım, Kafkas, Hazar coğrafyasına hâkim olmuşlardır.
- En önemli hükümdarı **Alp Er Tunga**'dır.
- Firdevsi "**Şehname**" adlı eserinde Alp Er Tunga'dan **Efrasiyab**" adı ile söz etmiştir.
- **Alp Er Tunga** ve **Şu** destanları İskitlere aittir.
- **Alp Er Tunga** Destanı, İskit ve Pers savaşlarını anlatmıştır.
- "**Tomris**" adında kadın hükümdarları vardır.
- Amazon kadınları, bir süre İskitlerin hâkimiyetinde yaşamışlardır.
- Altın işlemeciliğinde gelişmişlerdir; "**Bozkırın kuyumcuları**" olarak anılmışlardır.
- Ekonomileri hayvancılığa dayalıdır. Yoğurt, çökelek yaparak kıymız içmişlerdir. Keçeden yapılmış çadırı, dört tekerlekli araba üzerine yerleştirerek kullanmışlardır.
- Üzengiyi bulmuşlardır.
- **Gök Tanrı** ve Şamanizm inançlarını benimsemişlerdir. Ölülerini kurganlara (mezarlara) mumyalayarak gömmüşlerdir.
- Sanat eserlerinde "Hayvan üslubu"nu benimsemişlerdir.
- Günümüz Yakut Türkleri, İskit soyundan gelmektedir.

Orta Asya'da Kurulan İlk Türk Devletleri

Asya Hun Devleti (Büyük Hun Devleti)

- Orta Asya Türk tarihinin ilk büyük Türk devletidir.
- Orhun ve Selenga nehirleri arasında devlet kurmuşlardır.
- Başkentleri Ötüken'dir. Ötüken "toprak ana" olarak adlandırılmış ve "kutlu vatan" olarak kabul edilmiştir.
- Bilinen ilk hükümdarı Teoman'dır. (MÖ 220 - 209). Bu dönemde Çinliler, Yüe - çiler ve Moğol - Tunguzlarla savaşmıştır.
- Hun Devleti ve Çin arasında İpek Yolu'na hâkim olmak için uzun mücadeleler yapılmıştır.
- Çin, Hun akınlarını engellemek için imparator Si Huang Dönemi'nde kaleleri birleştirerek Çin Seddi'ni inşa etmiştir.
- Asya Hun Devleti'nin en parlak dönemi Mete Han zamanında yaşanmıştır.
- Mete Han Orta Asya'daki Türk boylarını bir bayrak altında toplamış, böylece Orta Asya'daki Türk siyasi birliği ilk kez kurulmuştur.
- Bu dönemde Çin üzerinde baskı kurulmuş Mete Han Çin'i egemenliği altına alacak gücü olmasına rağmen Çin'i topraklarına katmamış vergiye bağlamıştır. Bunun sebebi kalabalık Çin nüfusu içinde millî benliklerini kaybetmelerinden duyulan endişedir.
- Mete Han zamanında ülke en geniş sınırlara ulaşmış ve İpek Yolu üzerinde de hâkimiyet kurulmuştur.

- Türk askerî teşkilatının temeli olan **Onluk Sistem** de Mete Han Dönemi'nde oluşturulmuş. Böylece ilk disiplinli Türk ordusu kurulmuştur. Mete Han'ın tahta çıkış tarihi olan MÖ 209 Türk Kara Kuvvetlerinin kuruluş tarihi olarak kabul edilmiştir. Onluk Sistem üzerine kurulmuş bu askerî teşkilatlanmayı; Bizans, Moğol, Roma, Çin ve Rusya gibi devletler örnek almıştır. Dünya askerî tarihine önemli katkı sağlanmıştır.
- Ülke yönetimini kolaylaştırmak amacıyla **ikili yönetim anlayışı** Mete Han Dönemi'nde uygulanmış ve devlet işlerinin görüşüldüğü **kurultay** toplantıları yapılmıştır. Böylece Türk devlet teşkilatının temelini Hunlar atmıştır.
- Türk tarihinin önemli destanlarından **Oğuz Kağan Destanı** Mete Han Dönemi'nde oluşturulmuştur.
- Mete Han'dan sonra başa oğlu Ki-ok geçmiştir. Ki-ok Çinliler ile akrabalık kurmak için bir Çin prensesiyle evlenmiştir.
- Çin, Hunlara karşı askerî yoldan elde edemediği zaferi diplomatik yollarla ve bazı casusluk faaliyetleri ile kazanmaya çalışmıştır. Türklere karşı "**Böl, parçala, yönet**" politikasını uygulamıştır.
- Çin, entrikaları neticesinde gittikçe zayıflayan Asya Hun Devleti'nde, Ho-han-yeh ve Çi-çi arasında Çin hâkimiyetini kabul etme ve bağımsızlık konusunda görüş ayrılıkları yaşanmıştır. Kurultay görüşmeleri neticesinde Asya Hun Devleti Doğu ve Batı olarak ikiye ayrılmıştır.
- MÖ 36'da Batı Hunları Çin egemenliğine girmiştir. Doğu Hunları ise Kuzey ve Güney olarak ikiye ayrılmıştır. Güney Hunları, Sienpiler tarafından yıkılmıştır.
- Çin baskısından kaçan Kuzey Hunları, batıya göç ederek Kavimler Göçü'ne sebep olmuşlardır.

Kavimler Göçü (375)

- Çin baskısından kaçan Hunlar batıya doğru göç etmişlerdir.
- Hunlar bu göçleri esnasında bazı kavimleri hâkimiyetleri altına alırken, bazı kavimleri de yurtlarından atmıştır.
- 375 yılında German kavimleri olan Ostrogot, Vizigot, Gepit, Vandal gibi kavimlerle karşılaşmışlardır. Romalıların barbar kavim olarak nitelendirdiği Süev, Angil, Sakson, Burgont, Alan, Frank gibi toplumlar da etkilenmiştir.
- Bütün bu kavimler buldukları yerleri terk ederek batıya doğru bir göç dalgalanması meydana getirmişlerdir. Bu olaya **Kavimler Göçü** denir.

Kavimler Göçü'nün Sonuçları

- Kavimlerin yer değiştirmesinden dolayı Avrupa uzun yıllar karışıklık içinde kalmıştır.
- Göç eden kavimlerin Avrupa'nın çeşitli yerlerine yerleşmesi ile bugünkü Avrupa devletlerinin temeli atılmıştır. (İngiltere, Fransa, İspanya, Almanya)
- Avrupa'nın etnik yapısı değişmiştir.
- Roma İmparatorluğu doğu ve batı olarak ikiye ayrılmıştır (395). Batı Roma, 476 yılında yıkılmış, Doğu Roma, İstanbul merkezli yaşamaya devam etmiştir.
- Karmaşık dönem içerisinde merkezî krallıklar güç kaybetmiş ve **feodalite** (derebeylik) rejimi ortaya çıkmıştır.
- Hristiyanlık yayılmış, kilise ve **skolastik düşünce** önem kazanmıştır.
- İlk Çağ sona ermiş ve **Orta Çağ** başlamıştır.
- Hunlar Avrupa'ya yerleşerek, Türk kültürünü Avrupa'ya taşımışlar ve Avrupa Hun Devleti'ni kurmuşlardır.

Avrupa Hun Devleti (375 – 469)

- Balamir önderliğinde Kavimler Göçü'nü başlatan Hun boyları tarafından Macaristan'da kurulmuştur.
 - Avrupa'da kurulan ilk Türk devletidir.
 - Türk kültür ve medeniyetini Avrupa'ya taşımışlardır.
 - Balamir'den sonra devletin başına Uldız geçmiştir. Uldız Dönemi'nde Anadolu'ya ilk Türk akınları yapılmıştır. Ayrıca "Güneşin battığı yere kadar her yeri zaptedebilirim." sözü Uldız'a aittir.
 - Uldız Dönemi'nde Doğu Roma İmparatorluğu baskı altında tutulurken Batı Roma İmparatorluğu ile dostluk kurulmuştur.
 - Uldız'dan sonra devletin başına Karaton, Rua ve daha sonra da Attila geçmiştir.
 - Avrupa Hunları en parlak dönemini Attila zamanında yaşamıştır.
 - Attila, Doğu Roma ile ilişkileri geliştirmek için **Margus (Konstantia) Barışı**'ni yapmıştır. Bu barış ile Doğu Roma vergiye bağlanmıştır.
 - Margus Barışı'nın maddeleri şunlardır:
 - Doğu Roma, Hun kaçaklarını ülkesine kabul etmeyecektir.
 - Doğu Roma, Romalı mülteciler ve esirler için fidye ödeyecektir.
 - Doğu Roma, Hun hâkimiyetindeki kavimlerle Hunlara karşı iş birliği yapmayacaktır.
 - Taraflar arasında ticaret devam edecektir.
 - Antlaşma süreli olacaktır.
 - Doğu Roma'nın, Avrupa Hun Devleti'ne ödediği vergi 300 Libre'den 700 Libre'ye çıkacaktır.
 - Attila, Margus Barışı şartlarına uyulmaması üzerine **Balkan Seferleri'ne** çıkmıştır. Seferler sonucunda **Anatolius (Anatolyus) Barışı** yapılmıştır (447). Bu barış ile Doğu Roma'nın ödediği vergi üç katına çıkarılmıştır.
 - Attila, Doğu Roma'yı denetim altına aldıktan sonra Batı Roma üzerinde baskı kurmuştur. **Galya Seferi'ne** çıkmıştır (551). Seferlerin devamı üzerine Papa I. Leo'nun ara buluculuk yapması üzerine Attila, Roma'yı işgal etmekten vazgeçmiştir.
- Attila'nın Roma Seferi'nden Vazgeçme Sebepleri:**
- Roma'nın Hristiyanlar için kutsal olması
 - Batı Roma'nın Attila'dan aman dilemesi ve onun üstünlüğünü kabul etmesi
 - Attila'nın Sasani Devleti üzerine sefere çıkmayı düşünmesi
 - Attila, Roma seferinden döndükten sonra hayatını kaybetmiştir Devletin başına oğulları İlek, Dengizik ve İrnək geçmiştir. Bundan sonra devlet dağılma sürecine girmiştir.
 - Hristiyanlığı benimseyerek zaman içerisinde millî benliklerini kaybetmişlerdir.

I. Kök Türk Devleti (552 – 659)

- Aşina soyundan gelen Kök Türkler, **Bumin Kağan**'ın Avarlara karşı isyanı üzerine, **Ötüken** merkezli kurulmuştur.
- Bumin Kağan "İl Kağan" unvanını almıştır.
- Tarihte "Türk" kelimesini devlet adı olarak kullanan ilk Türk devletidir. Bu durum da milliyetçi bir anlayışa sahip olduklarını göstermektedir.
- Orta Asya'da kurulan Türk devletleri arasında en geniş sınırlara ulaşan devlettir.
- Ülke yönetiminde **İkili Teşkilat Sistemi** uygulanmış, Bumin Kağan ülkenin doğusunu yönetirken, batı bölümünü de kardeşi **İstemi Yabgu** yönetmiştir.
- İstemi Yabgu İpek Yolu'na hâkim olabilmek için Akhunlara karşı Sasaniler ile anlaşarak Akhun Devleti'ne son vermiştir. Daha sonra Sasanilerin İpek Yolu'nu Kök Türklerle kapatması üzerine Bizans ile ittifak kurularak Sasaniler etkisiz hâle getirilmiştir.

Yorum

Kök Türklerin uyguladığı bu politika, denge politikasıdır ve devletlerin dış politikalarının zamana ve şartlara göre değişebildiğini göstermektedir.

- Kök Türkler İpek Yolu'nun kontrolünü uzun süre ellerinde tutmuşlardır. İpek Yolu hâkimiyeti için Çinlilerle de savaşlar yapılmıştır.
- Kök Türk Devleti en parlak dönemini **Mukan Kağan** zamanında yaşamıştır. Bu dönemde Avarlar, Kitanlar ve Kırgızlar hâkimiyet altına alınmıştır.
- Mukan Kağan'dan sonra başa geçen **Tapo Kağan** zamanında Budizm benimsenmiştir. Ancak Budizmi, halka benimsetme çabaları tepki görmüştür. Sonrasında başa geçen **İşbara Kağan** Çin'in asimilasyon politikalarına karşı "çağlardan beri uygulanan Türk töresini değiştirmeye gücüm yetmez." sözlerini söylemiştir.

- Kök Türkler 582 yılında Tardu'nun isyanı sonucunda Doğu ve Batı olarak ikiye ayrılmıştır. Daha sonra her iki kol da Çin egemenliğine girmiştir.
- İlk Türk devletleri arasında madeni parayı ilk kullanan Kök Türkler olmuştur. Yapılan kazılarda Kök Türkler'e ait birçok para bulunmuştur. Paraların ön yüzünde kağan ve hatun birlikte gösterilmiştir.
- Türkler, I. Kök Türk Devleti'nin yıkılışından sonra 50 yılı aşkın bir süre Çin esaretinde yaşamak zorunda kalmıştır. Türkler bağımsızlıklarını tekrar kazanmak için birçok kez ayaklanmışlardır. Bu ayaklanmalardan biri de Çin sarayını basmak amacıyla yapılan **Kürşad Ayaklanması**'dır. Bu ayaklanma başarısız olsa da Türklerin bağımsızlığına olan inancını tazeleyen bir kahramanlık olarak tarihe geçmiştir.

II. Kök Türk Devleti (Kutluk Devleti) (682 – 744)

- Çin egemenliğinde yaşamak istemeyen Türkler 682'de **Kutluk Kağan** önderliğinde ayaklanarak tekrar bağımsızlıklarına kavuşmuşlardır. Kutluk Kağan Türk boylarını yeniden birleştirdiği için "derleyen, toparlayan" anlamına gelen "**İlteriş**" unvanını almıştır.
- II. Kök Türk Devleti'nin kuruluşunda **Veziir Tonyukuk**'un büyük katkısı olmuştur. Tonyukuk; Kutluk Kağan, Kapgan Kağan ve Bilge Kağan dönemlerinde vezirlik yapmış önemli bir devlet adamıdır. Vezirlik makamının oluşturulması da devlet örgütlenmesine önem verildiğinin göstergesidir.

Not

Veziir Tonyukuk Apa Tarkan unvanını almıştır. "Kök Türklerin Bismarğı" olarak da tanınlanır.

- İlteriş Kağan'dan sonra tahta kardeşi Kapgan Kağan geçmiştir. Kapgan Kağan, Türk boylarını hâkimiyet altına almıştır. Ancak Kapgan Kağan'ın sert tutumu devlete bağlı boyların isyan etmesine neden olmuştur. Kapgan Kağan Bayırku Türklerinin saldırısı sonucunda öldürülmüştür.
- İnel Kağan'ın kısa süren kağanlığından sonra Bilge Kağan tahta geçmiştir.
- Devlet en parlak dönemini Bilge Kağan zamanında yaşamıştır. Bilge Kağan ülkeyi kardeşi **Kül Tigin** ile birlikte idare etmiştir. Basmil, Karluk, Kırgız ve Türgişler gibi pek çok Türk boyu tekrar Kök Türk hâkimiyetine alınmıştır.
- Türklerde ilk millî alfabe (Orhun / Kök Türk Alfabesi) Kök Türk Devleti tarafından oluşturulmuştur. Kök Türk alfabesi 4 tanesi ünlü olmak üzere 38 harften oluşmaktadır.
- Bu dönemde Bilge Kağan, Kül Tigin ve Veziir Tonyukuk adına Türk tarihinin bilinen ilk yazılı eseri **Orhun Kitabeleri** dikilmiştir.

